

ARMÁDA JAKO DŮLEŽITÁ SOUČÁST AFRICKÉ SPOLEČNOSTI

Předkoloniální africké armády

Kořeny africké armády - vojenští náčelníci, bojovníci a vojenský hierarchický systém, zulská armáda

Historie evropsko-afrických vojenských střetů

Království Wasula

Samora Turé, dnešní území Guineje (bez přístupu k pobřeží) vs francouzský expediční sbor – 2.pol. 19.století, bitva roku 1882 jižně od řeky Niger, 1885, francouzské jednotky rozdraceny, 1898

Království Dahome

rozkvět v 1.pol. 19.století, král Ghéza (1818-1858), nejsilnější centralizovaný stát v západní Africe.

Francouzi 40.léta 19.století, 1851 prezident Francouzské republiky a dahomský král smlouva o přátelství a ochraně francouzského obchodu, (proti angl. obchodníkům), 1868 smlouva o usidlování Francouzů v Cotonou

Smlouva obnovena 1878, francouzská vláda jako souhlas s francouzskou suverenitou v Cotonou. Konflikty mezi na konci 80.let, daně, spor dahomský panovník vs. a vládce v Porto-Nova, 1889 král Behanzen . dahomský odpor, snaha získat zpět Cotonou, 1892, obnovení války, 3000 franc. vojáků, 1894 zrada, 1900 připojene k francouzskému území

Etiopské království

Vojenský konflikt mezi etiopskou a italskou armádou na sklonku 90.let 19.století. Italové pronikají na území Somálska a Etiopie na počátku 80.let za tiché podpory Britů, (Itálii spojenec proti Francouzům). Italský postup zastavil císař Johannes IV v roce 1887, nový král Menelik podepsal tzv. učalskou smlouvu, podle Italů uznání italského protektorátu nad Etiopií, konflikt v roce 1893, vypovězení učalské smlouvy, 1895 válku, italský expediční sbor do etiopského vnitrozemí, obklíčen a kapitulace, b březnu 1896 italská armáda vtrhla do Tigre, Menelikova armáda o síle 80.000 mužů ji rozdrtila.

V rozhodující bitvě padlo 9.000 Italů a 4.000 mužů z domorodých sbor. Menelik vtrhl do Eritreje, podepsání addisabebské smlouvy, nezávislost Etiopie.

Formování koloniální armády

Existence evropských koloniálních jednotek, africké oddíly (primitivně zbraně) Nepříznivé klima - doplňování koloniální armády o africké vojáky, běloši funkce poddůstojníků a důstojníků.

- využívání kmenových a etnických rozporů, příslušníci menšinových národnostních skupin.
- přednost vnitrozemským etnikům - větší negramotnost a politická neangažovanost

- městské obyvatelstvo nositeli myšlenek afrického nacionalismu a boje za národní nezávislost.
- africké jednotky na potlačení demonstrací a stávek v městských centrech a na pobřeží.
- ghanská armáda se ze 62% skládala z vojáků ze severní oblasti, i když 92% černošských důstojníků mělo kořeny v jižních pobřežních městech, armády v Keni, Ugandě či Tanzánii.

Při formování afrických oddílů řada shodných rysů:

1. Nevelké kmeny, které se v minulosti dostaly do řady konfliktů s většinovými kmeny.
2. Afričtí vojáci sloužili na území jiných kmenů a etnik, nepřátelské vztahy, odlišné náboženské vyznání.
3. Zabezpečení sociálních výhod africkým vojákům

Nasazení afrických oddílů v první a druhé světové válce, Indočína a Alžírsko.

- vysoká lojalita vůči svému velení
- řada afrických vojáků studium v evropských vojenských akademiích.
- britských koloniích v 50. letech zahájena částečná afrikanizace koloniální armády

V období dekolonizace se africké jednotky staly základem nově formovaných národních armád.

Formování africké armády po získání politické nezávislosti

Základní charakteristika afrických armád

- africké armády poměrně nevelké
- prakticky zcela mimo kontrolu legitimní vlády
- vliv na velení zahraniční poradci
- závislost na dovozu vojenského materiálu z koloniálních metropolí.
- zájem státu o posilování národních ozbrojených = nestabilní vnitropolitická situace
- nebezpečí mezistátních konfliktů (iredentistické snahy)
- armáda jako integrující složka africké společnosti
- armáda jako hlavní pilíř vznikajících autoritářských režimů.
- otázka repatriace vojenských veteránů koloniálních armád
- zařazení nových afrických důstojníků,
- nedůsledné řešení - vojenské převraty (Togo)

Překážky při budování armád

- nedostatečné vojenské zkušenosti afrických vojáků,
- dominantní úlohu důstojníci a vojáci z koloniální armády
- mladí důstojníci přicházející ze zahraničních vojenských akademií.
- nestali se oporou nových politických režimů.
- neodpovídající etnické složení armád – nutnost řešit (Nigérie, Sierra-Leone 1967)

Afrikanizace armády

- problémy, vojáci sympatizovali s koloniálními režimy
- přebírání koloniálních jednotek velmi obezřetně
- Togo vs. Ghana
- vojenské smlouvy o spolupráci, zachování postavení evropských důstojníků v africké armádě, udržení zahraničních vojenských základen na africkém území a souhlas se zakupováním vojenské výzbroje a materiálů z armádních zásob bývalých koloniálních států.
- velký odpor mezi řadovými africkými vojáky, konflikty v armádě - Republika Kongo (Kongo-Leopoldville),
- zmírnit vliv koloniální armády částečnou demobilizací
- snižování početného stavu vojenských jednotek,
- formování bezpečnostních (policejních) jednotek, loajální opora nových politických režimů.
- Opět nespokojenost s demobilizací (francouzské kolonie)
- silný odpor bělošských důstojníků v britských a francouzských koloniích
- konflikt v Ghaně

Armáda jako významná sociální skupina subsaharské Afriky

Armáda se stává důležitou politickou silou.

vojenská výzbroj a výcvik, organizační struktura, způsob rozhodování a vysoké společenské postavení.

Izolace od ostatních skupin obyvatelstva,

zahraniční poradci a důstojníci posilovali pocit nadřazenosti a prestižního společenského a politického postavení. Opora v myšlení tradiční společnosti, vojáci vždy hráli významnou úlohu,

uzavřená privilegovaná sociální skupina

podřízeností vojenskému velení a vytváření vnitřní pocitu soudružnosti a sociální příslušnosti k armádě.

konsolidace společenského života a upevnění stability států, proti separatismu a balkanizaci

formování profesionálních armád

vojenská kariéra sen mladých mužů a žen

v 1. polovině 60. Let armáda specifická sociálně politická skupina

Problematika vojenských převratů

- Africký kontinent dlouhodobě nejnestabilnější kontinent světa
- krátké období civilní vlády, nahrazeny vojenskou vládou
- Patrick J. McGowan v období leden 1956 – prosinec 2001 celkem k 80 úspěšným převratům, 108 neúspěšným pokusům a 139 k plánovaným a neuskutečněným převratům.
- Alex Thompsona se v období od vyhlášení nezávislosti do roku 2001 86 úspěšných převratů

- Súdán 32 pokusů o vojenský převrat, z toho pouze 4 byly úspěšné, Ghana 22 pokusů (5), Uganda 17 (4), Sierra Leone 16 (5), Benin 15 (6), Burundi 14 (5) atd.
- Největší počet úspěšných převratů byl zaznamenán v Beninu, Burkina Faso, Nigérii (6), Ghana, Sierra-Leone, Burundi, (5), Súdán, Středoafriická republika, Uganda, Etiopie, (4), atd. Ve většině ostatních subsaharských zemích proběhl jeden či dva úspěšné převraty a
- v 18 zemích nedošlo k žádnému úspěšnému vojenskému převratu.

Na počet vojenských převratů nemá vliv

- předchozí původ koloniální vlády
- ani státní forma
- ani charakter režimů
- ani prosperita afrických zemí

Obecná charakteristika afrických vojenských převratů

1. Armáda - má kapacitu zinscenovat vojenský převrat nezávisle na své velikosti, malé jednotky nebo skupinky důstojníků a vojáků. Např. vojenské převraty v Togu, Burundi, Čadu nebo Středoafriické republice. Do vojenského převratu v Nigérii v roce 1966 se zapojila jen úzká skupina spiklenců, 30 z 500 důstojníků a 100-150 z 10.000 vojáků.
2. Vojenské převraty obvykle důstojníci z operačního velení, velitele praporů, členy generálních štábů nebo dokonce velitele armád či elitních prezidentských jednotek. Vyšší důstojníci jsou schopni rychleji překonat rozkoly ve vnitřním velení armády a dát novému režimu větší autoritu (srovnej např. vojenské režimy v Nigérii v lednu 1966, v Ghaně v únoru 1966, Mali 1968, Libérii 1980). Nicméně do čela vojenských převratů se často dostávají i nižší důstojníci, jako např. seržant v Libérii v roce 1980 nebo v Sierra Leone v dubnu 1968.
3. Hlavním činitelem afrických převratů je obvykle armáda.
4. Zahraniční vojenský výcvik v prominentních vojenských školách (Sandhurst, Mons, St. Cyr, West Point) nezmenšuje počet vojenských převratů,
5. K vojenským převratům dochází bez ohledu na charakter politických režimů (pokrokové, konzervativní, autoritářské, totalitní, *one-party/multiparty* systémy, prezidentské, parlamentní, královské atd.)

Teorie vojenských převratů

Již v 60.letech první pokusy o zobecnění vojenských převratů, klasifikace

1. Klasické teorie

- 1.1. S. E. Finer – teorie sociálního prostředí, podle které země třetího světa disponují nízkou či žádnou politickou kulturou, což vytváří předpoklady pro častější vojenské převraty

- 1.2. Tzv. Janowitzova škola zdůrazňuje vlastnosti armády samotné, hierarchickou organizaci, charakteristické modely náboru a výcviku, kontroly a disciplínu.
- 1.3. Robin Luckham pohlíží na vojenské převraty z pohledu postavení armády. V případě, že armáda vystupuje jako správce národních zájmů, hraje podle něho tzv. poručnickou roli (guardian), a v případě, že armáda převezme zájmy některých skupin, používá pro ně termín pretoriánská armáda.

2. Moderní teorie

2.1. Teorie politického rozvoje (Huntington, Deutsch, Finer)

Dekolonizace směřuje ke slabým politickým institucím na jedné straně a k politickému frakcionalismu a na straně druhé k rychlému rozvoji, sociální mobilizaci, politické účasti a k politickému frakcionalismu a odtud vede cesta k převratům.

2.2. Teorie etnického antagonismu (Collier, Jackman, Mazrui a Tidy, Horowitz)

tří základních podtypy:

modernizační teorie, etnická kompetitivní teorie a etnická teorie dominance

- a) Kulturní pluralita – etnické soutěžení – politický frakcionalismus nebo etnické konflikty - převrat
- b) Rychlý rozvoj – etnické soutěžení a obnovení etnicity – etnické konflikty - převrat
- c) Etnická dominance – etnické konflikty - převrat

2.3. Teorie závislosti

Dekolonizace – ekonomická závislost – deformace rozvoje a pomalý růst – sociální nepokoje, převrat

Příčiny a důvody vojenských převratů

Vojenské převraty obvykle hluboké společenské kořeny.

1. Posílení sociálního postavení armády
2. Řešení etnických konfliktů mezi vládou a armádou
3. Řešení etnických konfliktů v rámci armády (minimální zastoupení některých etnik ve velení)
4. Zrychlení vojenského postupu
5. Nespokojenost obyvatelstva s vládní politikou
6. Hluboká politická a ekonomická krize
7. Neschopnost politických elit řešit vnitropolitickou krizi

Technika vojenských převratů

- načasování vojenských převratů
- rychlost vojenských převratů, koordinace s policií
- obvykle malé oběti na civilním obyvatelstvu.
- Scénář vojenských převratů

I. Bezprostřední převzetí moci

1. Kontrola strategických bodů v hlavním městě
2. Kontrola důležitých dopravních uzlů (železniční uzly, letiště, důležité křižovatky, mosty)
3. Kontrola komunikačních prostředků, jako jsou telegrafní stanice a pošty.
4. Kontrola masově sdělovacích prostředků (rádio, televize, letiště, atd.)
5. Odstranění politických odpůrců (domácí vězení, zatčení, zavraždění)

II. Krátkodobá opatření po převzetí moci

1. Rozšíření vojenského převratu do ostatních měst a oblastí země
2. Vyhlášení stanného práva pro celou zemi
3. Pozastavení (zrušení) ústavy
4. Rozpuštění vlády a parlamentu
5. Zákaz činnosti (rozpuštění) politických stran a jiných společenských organizací
6. Odstraňování stoupenců předchozí vlády ze všech státních úrovní
7. Cenzura

III. Dlouhodobá opatření po upevnění politické moci

1. Vytváření nových politických struktur (vláda národní spásy)
2. Vládnutí pomocí dekretů a výnosů
3. Využití k vládnutí předchozího byrokratického aparátu
4. Konečné vypořádání se s politickými odpůrci (vojenské soudy, popravy, vězení, v lepším případě exil)

Příčiny a důvody úspěchu vojenských převratů

vysoká úspěšnost vojenských převratů (více než 40%), důvody

1. Široká podpora obyvatelstva
2. Odpor ke zkorumpované a neschopné civilní vládě
3. Populistický program vojenských vlád
4. Zahraniční podpora a mezinárodněpolitické uznání nových politických elit

Sociální základna vojenských převratů

hlavní tíha převratů leží na armádě a jejím nejvyšším velení.

postoj policejních složek k danému režimu

policie obvykle početnější než armáda, hůře vyzbrojena, bez disciplíny, teritoriálně rozptýlena, možnost vojensky eliminovat.

často podpora vojenského převratu ze strany policie

armáda má zájem na spojenectví s policií

armáda se zbavuje politických představitelů

opírá se o předchozí řadovou státní byrokracii

armáda není připravena na řízení státní administrativy

není schopna zabezpečit vlastními silami fungování státního aparátu.

Rychlá politická diferenciaci v armádě, 4 základní skupiny

1. Důstojníci, kteří pocházejí z koloniálních armád bývalých metropolí

2. Bojovníci afrických národněosvobozeneckých hnutí
  3. Představitelé „tradičních“ kmenových soustav
  4. Nové vojenské elity, které získaly výcvik a vzdělání po získání nezávislosti.
- Konflikty často ideologický podtext, eliminace některých skupin.
Další vojenské převraty, zužování sociální základny etiopské revoluce

Vojenská vláda a demilitarizace vojenských režimů

- prozatímní vojenské vlády (rady) národního osvobození, spásy, obrození atd.
- příklad Etiopie - Prozatímní vojenská správní rada
- v prohlášení k národu mimořádná nařízení (např. stanné právo, zákaz politických stran a společenských organizací, vojenskou vládu) za přechodná opatření

dvě základní tendence vojenských převratů

- vytvořit v zemi vícestranický systém, demokratické volby a předat vládu civilistům. (Ghana, Nigérie).
- snaha zlegalizovat mocenské postavení vytvořením politické strany, provést tzv. demilitarizaci vlády a převzít moc na základě obvykle plebiscitních voleb, One -party state (Benin, Mali, Togo, Rwanda atd.).

Závěr

Armáda – může řešit krátkodobě vnitropolitické konflikty a problémy vojenské režimy nejsou schopny zabezpečit dlouhodobě politickou stabilitu.
politická diferenciacie v ozbrojených silách = další vojenské převraty
nejvíce nestabilní oblast - západní Afrika,
africké armády s původem v NOH - méně vojenských převratů
50. a 60.léta 29 úspěšných vojenských převratů,
v 70.letech 22,
v 80.letech 20
v 90.letech 14 úspěšných vojenských převratů.
Moderní africká armáda dominantní úloha a privilegované postavení.
snaha udržet armádu mimo politické dění
velké části rozpočtu na udržení výsadního postavení armády v africké společnosti.